

Імідж України в контексті глобальних трансформаційних процесів

Микола Іщенко,
доктор філософських наук,
завідуючий кафедрою політичних наук і культурології
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького
Оксана П'єцух,
магістр філології,
викладач Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького

Глобалізація процесів урбанізації, індустріалізації, модернізації та інтеграції всіх форм життя обумовлює створення нових соціальних умов, модифікованих суспільно-політичних і культурних реалій. У результаті виникає невідповідність і конфліктність між існуючими нормами і модернізаційними процесами в Україні, що погіршує її міжнародний імідж. Відтак постає завдання оптимізації іміджу нашої країни шляхом модернізації свідомості і світосприйняття її громадян.

За умов ринку модифікація суспільства стає однією з глобальних проблем, з якими зустрічається цивілізація на сучасному етапі свого розвитку. Така модифікація являє собою докорінні зміни, спричинені інноваційними процесами, які поширюються на всі сфери життєдіяльності суспільства. Фактично створюється нова реальність, зокрема й віртуальна реальність. Завдяки певним технічним засобам створюється особливий світ, недоступний для сприйняття незмінною свідомістю, що може негативно впливати на мислення необізнаних у цій сфері людей. Часом новостворені суспільно-технологічні явища і процеси не знаходять підтримки серед широких верств населення.

Відповідно до викликів глобалізації має оновлюватися імідж України, а це складний, багатоаспектний процес.

Пошлемось на Е. Тоффлера, котрий сформулював основні принципи нової цивілізації, до якої нинішнім суспільствам доведеться адаптуватися. Це, зокрема, дестандартизація, деспеціалізація, деконцентрація, демаксимізація, децентралізація. Вони характерні для усіх сфер, в

яких існує суспільство – техносфери, соціосфери, інфосфери [1, с. 277] і ноосфери.

Прискорення глобалізаційних процесів стимулює світовий ринок та модифікацію соціальних, інформаційних та біотехнологій, продуктів і систем в всьому світі. Це призводить до економічної, культурної та освітньої інтеграції, стає одним з головних чинників, залучених до вирішення кризових ситуацій.

І дотепер спірним залишається питання про переваги та вади цих процесів. Їх прихильники вбачають у них можливість подальшої взаємодії держав за умови розвитку глобального інформаційного суспільства, в якому постійно розширюється та зміцнюється взаємодія учасників для створення інтегративного інформаційного простору та запобігання глобальній інформаційній кризі. Для України це одна з найважливіших сфер подальшого розвитку суспільства. Краще розуміння бажаних модифікаційних процесів у цій сфері безпосередньо впливає на розвиток держави, визначає її імідж та місце на світовій арені.

У своїй історії український народ завжди віднаходив потенціал до виживання, до створення нових форм культури і суспільства, що дозволяли долати різні кризи. Вихід з теперішнього кризового стану, що полягає у невідповідності сучасного суспільства глобальним викликам, можливий завдяки органічному міжкультурному полілогу. Такий полілог сприяє пошуку інтеграційних форм, які могли б забезпечити гармонійний синтез загальносвітових політичних і культурних стандартів, зразків і технологій життя, з одного боку, та власного досвіду і традицій, з іншого.

Участь України в контактуванні різних культур при міжкультурному полілозі дає можливість взаємообміну з багатьма культурами продуктами їх діяльності. Обмін може мати місце у сфері політики, в економічній, соціальній та культурній сферах; він є інтегративним. Він поєднує у собі фактори, які комплексно впливають на всі сфери розвитку суспільства. Неприйняття і нерозуміння необхідності кардинальних змін призводить до обмеженості громадської свідомості і уповільнення розвитку країни, до погіршення її іміджу у тих держав, що підтримують з нею міжнародні відносини.

Як зазначає В. Шепель, самопізнання своєї духовності і культур інших народів є однією із вихідних умов підготовки до створення собі гідного іміджу [2, с. 15]. Глобальний соціокультурний взаємообмін для впровадження принципів нової цивілізації можливий тільки у межах ефективного полілогу культур. Недостатній культурний розвиток і невідповідне вивчення культури призводить до деструктивізму на шляху розвитку суспільства. Це спричинює занепад націй та етносів, а також відчуження народів, небажання вступати у міжкультурну комунікацію та сприймати виклики сучасного глобального інформаційного суспільства.

Важливим при взаємодії націй є визнання іншої культурної самобутності, толерантне ставлення до плюралізму істин та ціннісних

орієнтирів, уміння вести поміркований діалог і йти на розумний компроміс. Сучасні зміни і трансформації все більше підкоряються глобальній логіці міжкультурної комунікації для всебічного обміну досвідом, впровадження новітніх соціально-політичних і наукових технологій та соціальних процесів дестандартизації, деконцентрації і демаксимізації.

Орієнтація України на міжнаціональну кооперацію і спрямування до єдиного світового і європейського ареалу актуалізує вивчення не тільки своєї політичної, економічної і культурної ситуації, але й особливостей всіх сфер існування інших народів. Актуалізується проведення компаративного аналізу традицій, звичаїв, що існують у межах культур для гармонізації міжкультурної інтеракції і розуміння інших культур у трансформаційних та інтеграційних процесах, а також досвіду впровадження інновацій, набутого іншими державами.

При обговоренні перспектив майбутнього членства України у Європейському Союзі важливо широко використовувати європейський досвід для досягнення кращих результатів, особливо для оптимізації політичної ситуації. Аналіз ставлення європейських держав до вступу України до ЄС свідчить про схвалення і підтримку курсу країни на євроінтеграцію, але відзначається також необхідність невідкладних змін та вирішення багатьох питань у внутрішній діяльності країни.

Саме неоднозначний, здебільш негативно представлений імідж України, її соціально-політичні та економічні проблеми уповільнюють процес приєднання до єдиного європейського простору. На думку іноземних експертів, необхідним залишається вирішення питань удосконалення політичної, економічної сфер, системи освіти і охорони здоров'я. Але відзначається й налаштованість України на демократичні перетворення і досить швидкі темпи економічного розвитку, а також високий потенціал до подальших трансформацій. Цілком очевидно, що на сучасному етапі свого розвитку Україна позбувається пережитків минулого для гармонійної імплементації новітніх трансформацій, залучаючи при цьому досвід країн-партнерів.

Українські громадяни у контексті міжнаціональної інтеракції одержують можливість збагачувати свою культуру та постійно підвищувати рівень інформаційної компетентності при розумінні новітніх суспільних явищ, а також переймати досвід інших націй. Засвоюючи досвід інших, українська нація зможе краще презентувати у світі притаманні їй особливості і досягнення.

Входження України в процес інтеграції культур і націй відкриває перспективи для розширення комунікаційного простору, усунення комунікаційних бар'єрів, створюючи можливості для ефективного полілогу культур. Бурхливим стає розвиток тих суспільно-політичних, економічних і культурних явищ, які безпосередньо ґрунтуються на міжкультурній взаємодії і призводять до модернізаційних процесів у всіх суспільствах. Яскравим прикладом такої інтеракції є підвищення інтересу до української

культури та до особливостей її культурного сприйняття представниками інших культур і народів.

Однак процеси глобальної соціальної тектоніки і культурної динаміки автоматично не призводять швидкої зміни світосприйняття. Цивілізація залишається розмаїттям самобутніх культур, а сучасна тенденція спрямована на розширення диференціації культурних надбань кожної нації. Самобутні культури перебувають у постійному контакті. Полівекторні контакти складають основу розвитку новітніх суспільно-політичних, економічних, культурних, наукових явищ і процесів, до яких людство ще не зовсім пристосувалося, не змогло досягнути і трансформуватися разом з ними.

Ще вимагає глибокого наукового дослідження ідея уніфікації культурної та мовної систем різних народів і виникнення єдиної світової культури і мови. Питання про переваги і вади створення глобальної світової культури ускладнюється, так само, як і намагання створити єдину світову мову для розуміння і ефективної комунікації між представниками різних національностей. Адже єдина світова культура, розширюючи межі міжкультурної інтеракції, водночас може призводити до асиміляції культур, до занепаду притаманних кожній культурі цінностей, зникнення набутої століттями національно-культурної самобутності.

Культура мислення, мовні особливості, втілені у комунікації української нації, є рефлексією існуючої суспільно-культурної різноманітності. Їх применшення стало б регресивним фактором у процесі розвитку рідної мови, що безпосередньо впливає на розвиток народу. Адже без розвитку мови і культури неможливий і прогрес суспільної свідомості. Тобто глобальні інтеграційні і модернізаційні процеси мають відбуватися на основі порозуміння і толерантного ставлення всіх учасників цих суспільних явищ та уникнення деструктивного впливу процесів уніфікації.

Масштабна модифікація і інтеграція всіх сфер життя людства стає базисом для формування і становлення нового етапу у розвитку цивілізації – інформаційного суспільства, з його власними закономірностями і взаємозв'язками, новітніми технологіями, а також з новою інформаційною картиною світу і новою свідомістю. Зазначимо, що ідею інформаційного суспільства вперше висловив ще у середині 1940-х років японський вчений Й. Масуда. Але тоді ця ідея не знайшла широкої підтримки – її не всі зрозуміли. Тоді суспільство ще не було готовим сприймати інтелектуальні і технологічні інновації та впроваджувати їх у повсякденне життя. Але через кілька десятиліть людство стало свідком так званої інформаційної революції, наслідком якої стала поява інформаційного суспільства та інформаційної культури.

Розвиваючи теорію інформаційного суспільства, Д. Белл і Е. Тоффлер охарактеризували основні риси нової форми суспільного розвитку. Е. Тоффлер назвав її „третьою хвилею”. Основними ознаками нового суспільства Д. Белл визначає перетворення теоретичних знань на джерело

інновацій і визначальний фактор політики. Саме набута теоретична база знань допомагає краще розуміти сучасний стан політичного і суспільного життя та прискорює пристосування до модифікованої реальності. Р. Інглегарт зазначає, що „...зараз більшість людей уже живе не у механістичному середовищі, а проводить більшість свого часу в спілкуванні з людьми і символами. Зусилля людей все менше концентруються на виробництві матеріальних товарів, замість цього акцент ставиться на комунікації і на опрацюванні інформації, при цьому у якості найважливішої продукції є інновації і знання” [3, с. 259].

Імідж українського народу, образ України в Європі і в усьому світі набуває все більшого значення для нашої держави. Тому основним об'єктом діяльності українського суспільства стає створення і обмін інформацією. Вільна циркуляція інформації серед українців, а також її розповсюдження за межами України складає один з найважливіших чинників суспільно-політичного, економічного, культурного і особистісного розвитку. Відбувається повсякчасний обмін вербальними символами при передачі інформаційних повідомлень. На перший план виходить питання методології розуміння знакових систем, а також закладених у символи прагматичних цілей і завдань поліпшення іміджу України у світі.

У процесі інформаційних трансформацій створюються технології, в яких з'являються і розвиваються нові інформаційно-знакові системи, які не є зрозумілими для всіх. Рефлексія нових суспільно-політичних, економічних і культурних явищ та процесів за допомогою новостворених знакових систем не завжди знаходить розуміння серед населення, яке ще не пристосувалося до сучасних процесів дестандартизації і демасофікації.

В Україні новітні трансформації нерідко сприймаються як чужоземні, навіть ворожі. Особливо часто виникає суперечність у розумінні міжкультурної комунікації і інтенцій міжнаціональної інтеракції, бурхливий розвиток яких призводить подекуди до нерозуміння міжнародних комунікаційних систем.

Актуальною проблемою на шляху сприйняття нового іміджу України є те, що українська культура створила власну унікальну систему символів. Вона не завжди доступна для інших націй, що призводить до упередженості у ставленні до України. Але труднощі з розумінням соціокультурних особливостей складають проблему і для українського суспільства. Адже трансформаційні процеси і новостворені інформаційні системи викликають появу таких нових форм політичних, економічних і культурних явищ, для сприйняття яких необхідна модернізація суспільної свідомості та її пристосування до нових реалій. Необхідною умовою трансформаційних процесів у свідомості людей є дестандартизація, усунення застарілих стереотипів щодо сприйняття оновленого іміджу України і Європи.

У науці стандарти і стереотипи розглядаються як ціннісні орієнтири, консервативні і незмінні уявлення. Полегшуючи орієнтацію людини у

світі, стереотипи являють собою стандартизований, схематизований, спрощений, позитивно чи негативно поданий образ об'єкта, явища чи процесу. Стереотипи як вірування, зумовлені певною культурою, містять у собі „ядро правди”, поширюються на широкі верстви населення [4, с. 312] і супроводжують кожну подію чи явище та диктують, навіть нав'язують ставлення до отриманої інформації. Причиною виникнення стереотипів вважається брак чи недостатність даних про країну чи націю, а також нерозуміння соціально-політичних подій і явищ у ній.

Імідж України набуває негативного забарвлення тому, що частина її населення ще й до цих пір сприймає реальність за допомогою архаїчних стандартів і стереотипів. Для багатьох українських громадян негативні стереотипи створюють певний інформаційний бар'єр на шляху нової інформації. Вони заважають формуванню нової інформаційної картини світу, підлаштовують нову соціально-політичну і культурну реальність під вже існуючі канони. Нові реалії не сприймаються відповідно до викликів часу. Вони незрозумілі для широкого загалу, не приймаються і не призводять до трансформацій суспільної свідомості, а, навпаки, уповільнюють модернізацію всіх сфер суспільно-політичного життя і свідомості мас.

У різних термінах технотронне, техногенне чи інформаційне суспільство як нова форма цивілізаційного розвитку потребує створення нових соціальних інститутів, відносин, цінностей, тобто нового укладу життя в нашій державі. Прискорювачем переходу до інформаційного суспільства вважається бурхливий розвиток науки і техніки, поява нових засобів передачі інформації. Сучасні глобалізаційні трансформації суспільства, новітні науково-технічні досягнення прискорюють передачу інформації, розширюють її можливості у маніпуляції індивідуальною і громадською свідомістю. Мас-медіа у цьому відношенні імітують дійсність, створюючи певні візуально-вербальні картини, які безпосередньо впливають на психіку і поведінку людей, створюючи суспільні стереотипи.

Подальший розвиток інформаційного суспільства і управління ставленням до нього детермінується модифікаціями мас-медійних процесів за рахунок впровадження в них новітніх медійних і комп'ютерних технологій, які допомагають ефективнішому поширенню інформації. Така трансформація ЗМІ призводить до появи нового світосприйняття, формування нових концептуальних структур у суспільній свідомості. В результаті відбувається медіатизація мислення всіх верств населення, що супроводжується структуруванням свідомості щодо реального життя.

Масофікація і медіатизація як процес і результат глобального впливу на мислення людей за допомогою різноманітних медіа виражається у формуванні картини світу, яка являє собою когнітивні структури пізнання і сприйняття дійсності. При цьому формується особлива медіа-картина світу, яка є продуктом безперервної інформаційної експансії, спрямованої на пізнання світу, та спричиняє постійну маніпуляцію змістом свідомості

особистості.

В умовах ринку інформаційне суспільство та його засоби масової комунікації стають основним середовищем, у якому відбувається більшість важливих суспільно-політичних подій, цікавих для української нації. В останні роки ЗМІ трансформувалися у механізм продукування широкого спектра повідомлень та впливу на мислення і спосіб життя людини. Такий вплив прискорюється і призводить до модифікацій, посилює процеси інтеграції, а подекуди і дезінтеграції у соціально-політичному житті.

Українські ЗМІ просто зобов'язані пригадати і втілити в життя національно-патріотичну, державницьку мудрість у ставленні до іміджу України. Монополізуючи доступ до широких верств населення, вони повинні постійно доносити правдиві повідомлення до населення. Не випадково М. Маклуен використовує термін „середовище повідомлення” для пояснення того, як різні форми подання інформації зазвичай більш важливі, ніж сама інформація як така [5]. Тому залучення ЗМІ є необхідною умовою поліпшення іміджу України, адже за їх допомогою створюється нова інформаційна реальність, розширюється її вплив на формування нових стандартів життя.

Україна не може без втрат залишатись осторонь формування нової інформаційної цивілізації, яка радикальним чином змінює соціокультурний простір, створює нову інформаційну культуру. Культура інформаційного суспільства налаштована на демасофікацію і дестандартизацію масової свідомості, прискорює прагнення суспільства до різноманітності [1], до децентралізації і деконцентрації інформаційного простору. В результаті виникають непорозуміння, адже не відразу настає адаптація до нових умов існування.

Технологія оновлення іміджу України є одночасно відповідальною політикою і високою наукою. Тут потрібен пошук ефективних шляхів оптимізації масової свідомості, інформаційного оснащення привабливого іміджу України, відповідальність за які має взяти на себе наука. Залучення методології науки як основи науково-пізнавальної та практично-перетворюючої діяльності суспільства сприяє формуванню вихідних методологічних ідей для всебічної модернізації суспільного життя, для модифікованого сприйняття та інтерпретації новітніх політичних, економічних і культурних трансформацій в Європі і світі.

Сучасні умови цивілізаційного розвитку створюють підґрунтя для створення загальних законів, які могли б детермінувати адекватне сприйняття новоствореної реальності. Вирішення кризових ситуацій можливе у процесі інтегративного методологічного підходу, при використанні досліджень у різних галузях знання. Тобто йдеться про синергетичну парадигму у вивченні глобальних кризових ситуацій та шляхів їх подолання як методологію наукового пізнання на основі нового світосприйняття і світорозуміння.

Тому одним з пріоритетних напрямів формування української

національної ідеї та адекватної синергетичної наукової парадигми має стати втілення в ній як національних особливостей, так і світових досягнень. Необхідне дослідження сильних і слабких сторін розвитку як з власної точки зору, так і аналіз ставлення інших держав до національного рівня життя і створення оновленого іміджу України на світовій арені. Сприйняття нинішніх соціально-політичних реалій найкраще можна коригувати в контексті політичного дискурсу, що циркулює у межах України.

Впливаючи на дискурс як складне комунікативне явище, можна раціонально оновлювати знання про світ, соціально-політичні і культурні особливості та політико-правові акти, необхідні для розуміння інформації. Політичний дискурс як текст у сукупності з прагматичними, соціокультурними та психологічними факторами і стереотипами виступає уже в якості соціальної дії та інтеракції, за якої люди спілкуються у реальній соціокультурній ситуації [6, с. 159]. А це розширює та зміцнює як внутрішньонаціональну, так і міжнародну взаємодію культур і народів.

Синергетичний методологічний підхід до особливостей політичного дискурсу допомагає кращому розумінню свідомості українських громадян і виявленню політичних, соціальних і культурних стереотипів. Представлені за допомогою політичного дискурсу реалії у країні мають бути доступними і зрозумілими для широкої громадськості. А подана у ЗМІ інформація, що існує в межах політичного дискурсу, покликана сприяти подоланню суперечностей між інноваційними суспільними процесами і застарілим світосприйняттям.

Дискурсивна практика в Україні зазвичай відображає інтереси та потреби політичних партій чи політичних лідерів. Дискурсивні повідомлення не бувають нейтральними, вони завжди ідеологічно навантажені. Саме підготовленість населення до нової репрезентації інформації дозволяє ефективно і раціонально сприймати інформаційні інновації у суспільстві.

Щодо створення позитивного іміджу і стереотипів про Україну на міжнародній арені. Завдяки багатосторонньому розвитку міжнародної кооперації та інтеграції, а також більш відкритій політичній діяльності і впровадженню модернізаційних технологій, представники інших країн почали сприймати нас як суверенну, цивілізовану державу. Створюється новий імідж української нації як такої, що може захищати свої права і є сукупністю політично активних, свідомих громадян, справжнім громадянським суспільством.

Висновки

1. Одним з пріоритетів України має бути створення і рекламування її позитивного іміджу на міжнародній арені відповідно до викликів глобалізації. Імідж України як прогресивної держави може стати потужним консолідатором українського народу.

2. На сучасному етапі політичного, економічного і соціального оновлення Україна, як невід'ємна складова світової спільноти, зустрічається з проблемою ефективної трансформації усіх сфер життя.

3. Ця необхідність, зумовлена глобальними інтеграційними процесами, зокрема євроінтеграцією, вимагає постійних змін для прискорення всебічного гармонійного розвитку наших громадян.

4. Для глибинних трансформацій в Україні необхідне всебічне вивчення соціально-політичних, економічних і культурних надбань країн Європи і світу і розумної імплементації останніх до українського суспільства.

5. Нагальною проблемою в Україні залишається модифікація суспільної свідомості, подолання застарілих стандартів і стереотипів, а також розуміння та впровадження модернізаційних трансформацій та приєднання до глобального інформаційного суспільства.

Література:

1. **Тоффлер Э.** Третья волна. – М.: АСТ, 1999. – 784 с.
2. **Шепель В. М.** Имиджелогия: Секреты личного обаяния. – М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1994. – 320 с.
3. **Инглегарт Р.** Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
4. **Wolf H. E.** Stellungnahmen deutscher Jugendlicher zu westlichen und anderen Gruppen // Kolner Zeitschrift fur Soziologie und Sozialpsychology. – 1966. – № 18. – S. 300 - 328.
5. **Mc Luhan, M. Quentin, F.** The Medium is the Message. – San Francisco: Hardwired, 1964. – P. 8 - 9.
6. **Дейк Т. А. ван, Кинч В.** Стратегии понимания связного текста // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. – С. 153 - 211.